

ahrál
jeme
ír po-
u víc
anda
o, co
tupu,
ní, až
dem.
dím,
– až
, ani
ane?
jako
stava
islím
nace
věcí
ticky
poin-
Je to
tahle
okud
ožná
ance

y-
máš
i

I Král

TOMÁŠ PROCHÁZKA

BYLI JSME A NEBUDEM

ŠEST PŘÍBĚHŮ O VZNIKU A ZÁNIKU

Divadelní mapa Prahy je rozsáhlá a tak není divu, že některá místa leží tak trochu ve stínu zájmu, případně se o nich ani neví. To je možná také případ Prostoru Petrohradská koletiv, založeného v roce 2015 v bývalých montážních dílnách ZPA nedaleko nádraží Praha Vršovice. Prostor je především rezidenčním místem, ateliérovým komplexem a galerií, ale probíhají zde i koncerty a performance. Svou druhou premiéru během jednoho roku tu měl slovenský režisér Peter Gonda, v obou případech ve spolupráci s dramaturgyní Dominikou Andraškovou.

Premiéra jejich nového projektu *Šest příběhů o vzniku a zániku* zde proběhla v půli června. Internetová anotace slibovala scénický koncert postavený na principech storytellingu a lákala na „*mytopoetickost založenou na silách gravitace, koevoluce, molekulární dynamiky a buněčného dělení*“.

Mnohem jednodušším jazykem pak mluví tištěný program, ve kterém na první straně vyšvětuje režisér Peter Gonda svůj plán vytvořit inscenaci tematizující rakovinu, ve které by se pokud možno vyhnul všem obligátním způsobům zobrazení smrtelné nemoci, s níž se většina z nás, třeba jen v kruhu rodiny či přátele, setkala, nebo v budoucnu setká. Gonda se rozhodl hned na začátku odhodit lidské hledisko a rakovinu na-

hlížet jako neznámý bující systém, spíše tajemný nežli strašný, a rakovina mu místy také slouží jako metafora pro společnost. Šest příběhů tu popisuje vznik lidského společenství, růst rakovinné buňky i buněčnou smrt, zánik člověka, celé společnosti i naší sluneční soustavy.

Na scéně vidíme tři herečky naaranžované v galerijním prostoru, v aseptickém prostředí white cube, na židlích sedící Anna Bubníková a Julie Goetzová drží violoncello, respektive violu, na bílých kostkách vedle nich jsou dva identické loopery. Johana Schmidtmajerová sedí na zemi, ve středu kolekce rozličných předmětů, které postupně používá jako podivuhodné perkuse, nebo pro zvukové efekty. Zvuk zde totiž hraje velkou úlohu. Všechny tři protagonistky téměř po celé dvě hodiny neopustí svá místa. Hlavním komunikačním prostředkem je vyprávění, hra na hudební nástroje, zpěv a také zvukové manipulače, které má na starost zvukový designér Michal Cáb. Ten je oproti momentálním zvyklostem uváděn v programu jako zvukový dramaturg (společně s Jonatánem Pastyrčákem), což je jistě přesnější popis funkce zvukového umělce, který je kontinuálně přítomen celému procesu a svým vkladem ho ovlivňuje na hlubší úrovni, než je jen ta designérská.

Přestože už po chvíli se struktura zdá být víceméně jasnou – máme zde šest příběhů, tři herečky a dvě části oddělené pauzou – nedá se říci, že by inscenace byla zcela předvídatelná. Spíše naopak, momentů překvapení je tu hned několik. Ačkoliv formálně se jedná o téměř čistý storytelling, vyprávění je co chvíli přerušováno

hudebními či pěveckými výstupy, které jsou vše, jen ne obligátní nebo očekávané, působí však přirozeně, nikdo tu netlačí na pilu originality za každou cenu. Aleatorní duet violoncello a violy, kterým celý kus začíná, nás utvrdí v tom, že se zde nepracuje s žádným jednoduchým kódem, kterému se dá rychle přitkat. Anna Bubníková a Julie Goetzová své nástroje evidentně znamenitě ovládají, nemají však potřebu to příliš okatě předvádět, často používají různé expanded techniky, hraje se za kobylkou, tuká se na tělo nástroje, nebo se z nástrojů loudí jen dlouhé tálé tóny. Melodie se sice občas ozve, ale vždy jakoby šlo o nějaký zvláštní pofochly vtip. V jedné chvíli přijde ke slovu i týrání zkresleného violoncello a zcela střídmě se tu také používají loopy, které smyčkují nástroje i hlas obou hereček. Několikrát tok vyprávění přeruší tříhlasý polyfonní zpěv, který libezně přednáší věty o dělení rakovinových buněk. Jindy nás překvapí téměř popová píseň s nakažlivým refrénem: „metastáza-metastáza-metastáza“, kterou za pomoci looperu briskně vytvoří Anna Bubníková.

První půle představení je zasvěcená vzniku a rozvoji všeho nového. Nejdříve na druhdy pusté Zemi vznikají první organismy, o kus dál rod Homo povstává kdesi v africké savaně a po chvíli už zakládá v údolí Eufratu a Tigridu první státy. Karcinogeny způsobují mutaci genu, vedoucí k rakovině.

Rakovina je zde vlastně popisována jako věc podmanivé krásy, která ale nevyvěrá z něčeho, k čemu se jako lidé můžeme přiblížit, je to krása „více než lidského světa“ – řečeno s Davidem

Abramem. Krása sounáležitosti se zbytkem biosféry i s celým vesmírem, který nás nakonec pochlí a smaže veškeré důkazy o naší existenci, tak jak se zde vypráví v posledním z příběhů.

Paradoxně tento pocit osvobojující sounáležitosti vzrůstá právě v druhé půli inscenace, která je zasvěcená zániku. Rakovinné buňky migrují krevním řečištěm, prorůstají tělo, které nakonec nevyhnutelně zahubi, lidstvo pomalu vymírá, s drastickými klimatickými změnami se později ztrácejí i další vyšší živočichové, nakonec hynou i bakterie – poslední živé „bytosti“, se kterými se jsme ještě schopni jakžtakž identifikovat, a naše planeta – druhdy plná života – zahalená ve své kosmické smrti namísto modré barvy do hnědých a oranžových odstínů je pohlcena slun-

cem. Není zde už nic, čeho by se dalo přidržet, přesto vyprávění pokračuje, přesto dychtíme dál poslouchat a dozvědět jak to s námi dopadne. S námi – neboť jsme se během vyprávění dokázali identifikovat s celým lidským rodem, bakteriemi a buňkami, i s celou planetou.

V minulých letech jsem měl možnost shlednout několik představení inspirovaných bestsellerem *Sapiens. Stručné dějiny lidstva* izraelského autora Yuvala Noaha Harariho. *Šest příběhů o vzniku a zániku*, ačkoliv se na Harariho neodvolává ani slovem, mi v lecčems četbu této knihy zpřítomnilo daleko více, než kterékoliv z nich. Harari sleduje člověka detailně a z odstupu, je na hony vzdálen jakémukoliv klišé a nikdy nezabředává do popkulturních

pastí. Dokáže si držet odstup, a přece vyprávět maximálně poutavě. To samé se v Šesti příbězích vede i Gondovi.

Gonda se pokouší opustit ve vyprávění lidskou perspektivu, což se mu po většinu času daří, i když se občas přece jen neubrání, aby projevil svou lidskost vztahováním se k popkulturním fenoménům, když několikrát přirovná rakovinu k vetřelci z filmu Riddleyho Scotta. Výsledný literární útvar, až na pár detailů, znamenitě obстоjí jako populárně naučný text, ale i jako poezie svého druhu. Poezie bez potřeby patosu, který se zde jakýmsi zázrakem podařilo eliminovat, zato ale s velkou porcí potutelného a potouchlého humoru, který počítá s vnitřním smíchem. Toho humoru, o kterém kdysi tvrdíval Gilbert Keith Chesterton, že bude základem náboženství budoucnosti.

Michal Cáb vstupuje do představení většinou nenápadnou přítomností, amplifikuje a obrábi drobné zvuky, které na svém stanovišti vyluzuje zejména Johana Schmidtmajerová, a čas od času do inscenace vstoupí i razantnějším způsobem, jako například hrou se zpětnou vazbou, kdy dlouho nechává diváky na pochybách, zda jsou svědky technických obtíží, či zda jsou kvílivé a dunivé zvuky součástí hry. Pomocí radio transmitemu také v jednu chvíli posílá signál do několika radiopřijímačů visících ze stropu a drobí celkový zvuk do mnoha bodových zdrojů.

Celkově je však Cáb převážně tmelícím prvkkem, který zajistí, že herečkám je vždy rozumět a že vše zní uměřeně. Uměřenost je vůbec specifickou kvalitou inscenace, ačkoliv stejně tak

můžeme říci, že se jedná o inscenaci zvláštním způsobem hravou, která neskrývá žádný z mechanismů, se kterými pracuje. Naopak, vše je zvýrazněno, akcentováno a stejně tak i zpochybňováno s lehce sarkastickým úsměškem, který neměří nic lidským metrem a tudiž si nedělá hlavu z drobných chyb. Když se Anně Bubníkové přetrhne struna na violoncellu, nervozita se neprojeví. Když struna schází, tak to nevadí, tak nějak to praví klasik... Ale abychom opustili populární rámec: z „více než lidského“ hlediska jsou všechny tóny stejně dobré, co na tom, když tedy některé z nich nezazní a ozvou se jiné.

Herečky měly před sebou opravdu těžký úkol nenechat se strhnout k patosu, ke kterému by mohl text místy svádět a také nenaservírovat divákům poučné povídání jako z dokumentů BBC. To se naštěstí povedlo a všechny tři protagonistky se dokázaly zmíněným polohám vyhnout, tak jako se celé inscenaci podařilo vyhnout se obligátnímu popisu rakoviny jako zákeřného nepřítele a plíživého zabijáka. Herečky místy pracují s fenoménem ASMR, tedy jevem, během kterého lidé zažívají euforické reakce navozené šepotáním, zpěvavou mluvou a specifickými zvuky, jako je škrábání, poklepávání apod. S jistou formou euforie se tu ostatně pracuje celou dobu, je ale jaksi ztišená, obrácená do sebe, stejně jako vnitřní smích, kterým je inscenace prodchnutá.

V anotaci se uvádí, že namísto výsledku je důraz kláden na proces, namísto jedince na systém. Kládení důrazu na proces je už trochu ohraná fráze, kterou často slýcháme v souvislosti s prezentací různých nedopečených tvarů,

kdy je třeba udělat trochu z nouze ctnost. Toto ale není případ Petera Gondy.

V předchozí inscenaci *Atismia*, kterou připravil rovněž v Prostoru Petrohradská kolektiv se skupinou neherců, byl proces zpřítomněn maximální možnou měrou. Gonda sám seděl na jevišti a občas opravoval herce, nebo je nechal celou scénu zahrát znovu. Nepůsobilo to nicméně školním dojmem, spíše jsme se jako diváci stávali součástí onoho procesu, který byl zároveň i výsledkem.

Šest příběhů si podrželo tuto živost, a na rozdíl od *Atismie*, která přímo stavěla na odhalené jevištní struktury a ve které Gonda záměrně vyvolával rušivé momenty, jde zde o pečlivě vystavěný kus, kterému se navíc daří udržet pozornost diváků i přes poměrně dlouhou stopáž dvakrát padesáti minut. Druhá část dokonce výtečně graduje a úspěšně spěje k očistnému konci, ve kterém zaniká i sám náš svět. Ten už ale nevidíme, neboť jsme všichni od protagonistek dostali pásky přes oči. V posledních chvílích představení už jen slyšíme hlas Julie Goetzové, která pomalu obchází okolo hlediště a sugestivně odříkává příběh o zániku Země. Byli jsme a nebudem.

Šest příběhů o vzniku a zániku, koncepcie, scénář a režie Peter Gonda, producent a konzultant Dominika Andrašková, hudební dramaturgie Michal Cáb a Jonatán Pastyřčák, scéna Matěj Sýkora, premiéra 12.6.2019 v Prostoru Petrohradská kolektiv

redakce Karel Král